

ESCARTÍ, Vicent Josep (2007): *El Diario (1700-1715) de Josep Vicent Ortí i Major. Estudi i edició*. València: Bancaixa, 403 p.

El *Diario* de Josep Vicent Ortí i Major constitueix una de les millors fonts per conèixer la Guerra de Successió al País Valencià i, molt en especial, a la ciutat de València. En aquest sentit, el text d'Ortí només admet comparacions amb dos altres relats coetanis: el *De bello rustico Valentino* del frare trinitari Josep Manuel Minyana, editat finalment a la Haia el 1752 –i reeditat contemporàniament, en versió original llatina i traducció castellana–,¹ i els *Sucesos fatales d' esta ciudad y reino de Valencia, o puntual diario de lo sucedido en los años de 1705, 1706 y 1707*, d'Isidre Planes, només parcialment localitzats i que, malgrat el seu enorme interès, continuen pendents d'edició.

Els tres textos tenen algunes característiques comunes. Tots ells són escrits per botiflers conspicus amb un objectiu ben clar: exculpar la ciutat i el regne de València del delict de «rebel·lió» contra el seu «rei natural», Felip V. El moviment austriacista valencià hauria estat, per a tots ells, un corrent d'un clar contingut social, que hauria aplegat en exclusiva els sectors més baixos de la societat –els «rustici», o llauradors, de Minyana i els «oficiales mecánicos» urbans d'Ortí. No és estrany que una lectura tan rigorosament *de classe*, gairebé marxiana o marxista *avant la lettre*, hagués seduït alguns intel·lectuals valencians durant la darrera Transició. En realitat, aquest relat, clarament matisat per les darreres aportacions historiogràfiques de caràcter general i local,² pretenia aleshores legitimar un discurs polític que a la fi es va mostrar impossible: el que vinculava la fidelitat a Felip V i el manteniment dels furs i lleis del regne.

Per això, la segona característica, gairebé paradoxal, dels tres textos és la seva invisibilitat al llarg de diverses generacions. Com hem vist, la crònica de Minyana, escrita en llatí probablement ja com un primer filtre pel que fa a la quantitat i, sobretot, a la tipologia dels seus lectors, es va haver de publicar a l'estranger. De fet, aquesta va ser una característica comuna a totes les cròniques –borbòniques, per suposat– escrites durant el regnat de Felip V als regnes hispànics. I és que el primer Borbó va aplicar la

1. Josep Manuel MINYANA: *La Guerra de Sucesión en Valencia. De bello rustico Valentino*. Edició a cura de F. J. Pérez i Durà i J. M. Estellés i González. València: Institució Alfons el Magnànim, 1985.

2. Carme PÉREZ APARICIO: *Canvi dinàstic i Guerra de Successió. La fi del Regne de València*. València: Tres i Quatre, 2008, 2 vols.; Enrique GIMÉNEZ LÓPEZ: *Gobernar con una misma ley. Sobre la Nueva Planta borbónica en Valencia*. Alacant: Universitat d'Alacant, 1999. Entre els estudis locals publicats recentment cal destacar el de Josep Lluís SANTONJA: *La desfeta d'Alcoi*. Alcoi: Ajuntament d'Alcoi, 2008.

consigna d'amnèsia total pel que fa a tots els episodis de la guerra i del seu regnat.³ Cal recordar que l'obra de Minyana es publicà a la Haia gràcies a les gestions de dues persones de nissaga autriacista: l'il·lustrat Gregori Maians i l'influent exiliat a Viena Joan Basili de Castellví i Coloma, comte de Cervelló. El textos d'Ortí i de Planes van tenir menys sort i tot just han estat rescatats parcialment pels historiadors contemporanis.

En realitat, aquest fenomen (la invisibilitat dels textos escrits pels vencedors) prova d'una manera meridiana l'essència del nou règim imposat al País Valencià a partir de 1707. Un esperit que recull el mateix Ortí en boca del duc de Berwick en l'única entrevista, de caràcter informal, que aquest concedí als representants del regne després de la seva entrada al cap i casal: «Este reyno ha sido rebelde a su magestad y ha sido conquistado, habiendo cometido contra su magestad una grande alevosía. Y assí, no tiene más privilegios ni fueros que aquellos que su magestad quisiere concederle en adelante». Un text que certament avançava ja el decret d'abolició dels furs, i, per tant, aquell «justo derecho de la conquista» al·legat per Felip V per imposar-hi les lleis de Castella, «tan loables y plausibles en todo el universo».

En aquest marc global, el text ara editat per Vicent Josep Escartí destaca per l'ordenació coherent dels esdeveniments i per la seva descripció puntual i precisa. El seu autor, advocat i vinculat al personal jurídic de les institucions dites de la «terra», pertanyia a una nissaga de literats que el 1705 van optar de forma unànime a favor de Felip V. Josep Vicent, l'autor del dietari, va ser detingut el gener de 1706 per la seva adscripció botiflera; un mes després, però, va ser alliberat. Menys sort van tenir, però, els seus germans eclesiàstics Marc Antoni, desterrat l'abril d'aquell any, i Jacint, empresonat a l'agost i enviat a Barcelona, d'on retornà mitjançant un bescanvi de presoners dos anys i escaig més tard. La tradició botiflera de la nissaga no va ser suficient, però, per evitar l'empresonament de l'oncle Josep a mans de Felip V el setembre de 1707, de primer a la torre de Serrans de València, i després a Pamplona. El seu delictes: haver redactat un manifest encarregat pel consistori borbònic de la capital on es pregava al monarca el restabliment dels furs.

El dietari d'Ortí arrenca el 1700, amb la notícia de l'agreujament de la malaltia de Carles II. Tanmateix, les notícies dels anys immediats són molt escasses i, pel que fa al 1704, són simplement inexistents. Però la quantitat i la qualitat de la informació puja de to a partir de la conquesta de Tortosa per part dels aliats (octubre de 1705) i de l'acostament a València de l'exèrcit popular liderat per Joan Baptista Basset i Ramos. A partir d'aleshores, el text esdevé una mena de retrat notarial d'allò que passa a la capital del regne, això sí, escrit en clau borbònica. A grans trets, Ortí ressegueix l'etapa de govern popular de Basset; la llarga estada de Carles III (l'Arxiduc) a València, de la fi de setembre de 1706 al maig de 1707; i l'ocupació borbònica de la ciutat, com a conseqüència de la batalla d'Almansa. Les notícies esdevenen altra vegada més breus des de mitjan 1708, quan ja s'ha aplicat la primera repressió, però s'allarguen, tanmateix, fins al 1715.

Escartí ha tingut l'encert de completar el relat amb diversos documents publicats en forma d'apèndixs, com ara relacions, llistes de persones o decrets.

És impossible exposar de manera breu el conjunt d'informacions que ens proporciona el relat d'Ortí. En destacarem, però, algunes. D'una banda, Ortí confirma l'etimologia del mot 'botifler' en la mateixa línia en què ho van fer els cronistes coetanis Isidre Planes i Francesc de Castellví. Contra allò que ha elucubrat una certa historiografia contemporània, el mot deriva del mariscal francès Boufflers, que dirigí algunes de les primeres batalles internacionals de la Guerra de Successió. Com que aquells episodis, de resultat incert, van ser seguits de manera apassionada per l'opinió pública hispànica, aquells que en magnificaren les victòries borbòniques van ser qualificats de manera còmica de 'boutiflers' –com els anomena Ortí–, de la mateixa manera que els seus contraris van ser coneguts com a 'impériaux'. Per als botiflers valencians, però, el terme va ser sempre un motiu d'orgull, de la mateixa mane-

3. Vegeu-ne una valoració de conjunt a: Agustí ALCOBERRO: «'Monarquia moderada' i 'llibertat de la pàtria'. Notes sobre el pensament polític de l'autriacisme castellà a l'exili», *Pedralbes. Revista d'Història Moderna*, 27 (2007), p. 173-196.

ra que els seus oponents van ser coneguts com a «sebastianistas [és a dir, mil·lenaristes], fanáticos, frenéticos y mauletes, que son voces sinónimas», en expressió de Planes.

La ratlla entre uns i altres expressa, com ja hem vist, segons Ortí, una distinció de classe. Així, després de descriure la repressió contra els botiflers exercida l'estiu de 1706, que afectà la pròpia família, el dietarista no s'està de dir que «quedó Valencia casi sin nobleza ni sabiduría, pues de los cavalleros quedava lo menos visible y principal, y de los religiosos se ausentava lo más virtuoso y entendido». L'enfrontament de classe afecta fins i tot l'estament eclesiàstic, i permet explicar la diferent filiació política dels ordes religiosos. Així, a tall d'exemple, els carmelites calçats s'arreglaren amb Felip V, mentre els descalços ho fan amb Carles III.

El discurs del botiflerisme valencià té un segon peu: el combat contra l'heretgia dels aliats i, en particular, dels anglesos i la seva reina Anna, qualificada de «obstinada protectora y diabólica propagatriz de la heregía». Des d'aquesta perspectiva, doncs, la Guerra de Successió esdevé també una guerra de religió.

El text dona una gran importància a la premsa impresa, tot detallant diàriament l'arribada de gasetes o altres impresos, o la seva edició a la ciutat. D'altra banda, resulta força interessant la descripció dels actes celebrats durant l'estada a València de Carles III –i, doncs, d'una cort reial, encara que provisional i en guerra. En aquest punt, malgrat el seu notori borbonisme, l'autor arriba a destacar alguns dels trets del monarca, com ara la religiositat –que oposa sempre als cabdills populars de la revolta, i en especial a Basset, la bèstia negra dels botiflers, però també als oficials aliats.

L'adscripció borbònica de l'autor fa especialment valuoses les notes sobre la repressió exercida l'endemà d'Almansa. Les notícies sobre execucions a la forca, condemnes a galeres, desterraments d'eclesiàstics o càstigs corporals són gairebé diàries i afecten el conjunt de la població. Així, a tall d'exemple, el 14 de juny de 1707 «se executó la sentencia de açotes con una muger porque hablava con ignominia y desatención de el señor Felipe Quinto». Més encara: la repressió afecta el fill de l'impressor Vicent Cabrera, executat a la forca el 8 d'agost per l'únic delictes d'haver publicat textos austricistes durant el domini de Carles III. I abasta fins i tot, com hem vist, els botiflers més conspicus que havien sol·licitat el retorn dels furs al regne. Posats a dir, els jocs de batalles entre infants, que imitaven botiflers i maulets, i que havien estat tolerats en el període anterior, van ser prohibits amb greus amenaces de condemna per als pares.

Però ahora, en l'any que seguí a l'abolició dels furs, la repressió diària va anar acompanyada encara de la vana esperança de la seva recuperació i de tota mena d'actes públics a favor de Felip V i de l'ordre borbònic: Tedèums i lluminàries amb motiu de les victòries borbòniques; toros i festes pel naixement de l'hereu del tron, el futur Lluís I, en el que es creia que havia de suposar la «restitución de nuestros antiguos fueros, estilo y forma de gobierno»,...

L'edició de Vicent Josep Escartí, filològicament impecable, contrasta de manera sistemàtica la informació d'Ortí amb la dels altres cronistes valencians esmentats i amb dues altres cròniques notables editades modernament: les *Narraciones históricas* de l'exiliat austricista català Francesc de Castellví; i els *Comentarios de la Guerra de España e Historia de su rey Felipe V el Animoso*, del filipista sard Vicenç Bacallar i Sanna, marquès de San Felipe.⁴ Com resulta inevitable, en alguns moments hauríem desitjat una notació de context més àmplia. Però aquest fet no desmereix la importància de l'obra d'Ortí ni l'interès, l'oportunitat i la tasca ingent de la iniciativa duta a bon port per Vicent Josep Escartí.

Agustí ALCOBERRÓ
Universitat de Barcelona

4. Francesc de CASTELLVÍ: *Narraciones históricas*. Edició a cura de J. M. Mundet i J. M. Alsina. Madrid: Fundación Francisco Elías de Tejada y Erasmo Pèrcopo, 1997-2002, 4 vols.; Vicente BACALLAR Y SANNA, marquès de San Felipe: *Comentarios de la guerra de España e historia de su rey Felipe V, el Animoso*. Edició a cura de C. Seco Serrano. Madrid: Atlas, 1957.